

แนวทางการพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*

GUIDELINES FOR KHOK CHANG PHUAK ARCHAEOLOGICAL SITE,
HISTORICAL AND CULTURAL ATTRACTION DEVELOPMENT
MAESOT DISTRICT, TAK PROVINCE

ช่อพลักษ์ ผิวกู๋

Chorpruek Phioku

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Kamphaeng Phet Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: chorpruek_jan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการโบราณสถานคอกช้างเผือก 2. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พบว่า มีการใช้พื้นที่โบราณสถานคอกช้างเผือกผิดวัตถุประสงค์โดยถูกนำไปใช้เป็นสถานที่จอดรถและเป็นเส้นทางผ่านสำหรับบุคคลที่เดินทางไปมายังประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเล่นการพนันหรือซื้อสินค้าปลอดภาษีที่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเมยใกล้กับโบราณสถาน ปัญหาความปลอดภัยของโบราณสถานซึ่งเป็นพื้นที่โล่งและเป็นอิฐที่ง่ายต่อการพุง อีกทั้งยังขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนในการทำนุบำรุงสถานที่อย่างต่อเนื่อง ขาดการพัฒนาหลักดันสถานที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งโบราณสถานคอกช้างเผือกเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญจึงควรพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยการเสนอแนวทางการพัฒนาคือรูปแบบปกปักษ์รักษา แบ่งการพัฒนาออกเป็น 12 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการมีส่วนร่วม 2. ด้านความรับผิดชอบ 3. ด้านความเชี่ยวชาญ 4. ด้านความปลอดภัย 5. ด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ 6. ด้านกฎระเบียบและกฎหมาย 7. ด้านการเรียนรู้เสมือนจริง 8. ด้านการบริหาร 9. ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ 10. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 11. ด้านความเป็นเจ้าของ 12. ด้านเครือข่าย ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและส่งผลให้โบราณสถานเป็นที่รู้จักของผู้คนทั้งในประเทศและต่างประเทศต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนา; โบราณสถาน; คอกช้างเผือก

Abstract

This academic article aimed to 1. Study the condition of problems in the management of the Khok Chang Phuak Archaeological site, and 2. Propose a model for the development of the Khok Chang Phuak Archaeological site as a historical and cultural tourist attraction that could be summarized as follows: The archaeological site has been misused for the purpose of being used as a parking place and a trespassing or transit route for people traveling to neighboring countries to gamble or buy duty-free goods located along the Moei River near archaeological site. The security problems of the ancient site which is an open space and bricks those are easy to collapse. Without cooperation from different departments and people, there is not continually maintaining the archaeological site. There is not development enough for tourist attraction which the Khok Chang Phuak Archaeological site is an important place, so the Khok Chang Phuak Archaeological site should be developed as a historical and cultural tourist destination by proposing a development approach which is a form of preservation. The development is divided into 12 areas, namely, 1) participation 2) responsibility 3) expert 4) security 5) electronic commerce 6) rules and law 7) virtual learning 8) administration 9) technology and information 10) international relations 11) ownership 12) network. This is to ensure efficient and effective management and the archaeological site is well known to people both at home and abroad.

Keywords: Development; Archaeological Site; White Elephant Stables

บทนำ

มนุษย์ได้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์และเพื่อต้องการตอบโต้กับสิ่งแวดล้อมอันเป็นการปกป้องตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ หรือที่เรียกว่าการสร้างวัฒนธรรม ซึ่งคำว่าวัฒนธรรมเป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำ คือ คำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง และคำว่า “ธรรม” หมายถึง การกระทำหรือข้อปฏิบัติ วัฒนธรรมจึงหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมและยังหมายรวมถึงแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมดของสังคมที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต ผ่านการเรียนรู้ คิดค้น ดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่โดยมีวิวัฒนาการสืบทอดต่อกันมาอย่างมีแบบแผนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในสังคม วัฒนธรรมถือเป็นเครื่องหล่อหลอมสมาชิกของสังคมให้เกิดความผูกพันสามัคคีและอบรมขัดเกลาให้มีทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมที่สอดคล้องกันนอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่มิได้หยุดนิ่งอยู่

กับที่หากแต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไปตามยุคสมัย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) วัตถุ สิ่งก่อสร้างและสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่งจึงได้มีการถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้คน และเมื่อเวลาผ่านพ้นไปเป็นระยะเวลายาวนานหลายปี วัตถุ สิ่งก่อสร้างและสถานที่เหล่านั้นก็กลับกลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันแสดงถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ อีกทั้งสถานที่บางแห่งยังเป็นอนุสรณ์สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา แต่จะมีสถานที่เพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่ยังคงปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบันเนื่องจากสถานที่สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ มักจะเสื่อมสลายพินาศไปตามกาลเวลา สถานที่ที่ยังคงอยู่บางแห่งได้มีการจดทะเบียนขึ้นเป็นโบราณสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุล้วนเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทต่อทางจิตใจของประชาชนแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ สร้างความภูมิใจและรักในเอกราชอธิปไตยของชาติเป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชาติดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์โดยปกป้องคุ้มครองป้องกันมิให้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไปบุคคลและผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในชนิด คุณสมบัติและกระบวนการในการชำระดูแลสภาพของโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเพื่อจะได้สามารถพิจารณาหาทางอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ ให้ยั่งยืนคู่กับชาติสืบไปได้ (พิริวัชร ราชีวงศ์, 2561) การที่สถานที่แต่ละแห่งจะถูกกำหนดขึ้นให้เป็นโบราณสถานได้นั้นไม่ใช่เรื่องที่ย่างหรือใช้เวลาอันรวดเร็วที่จะสามารถจัดตั้งขึ้นได้ การจัดตั้งสถานที่หนึ่งให้เป็นโบราณสถานได้นั้นจำเป็นที่จะต้องดำเนินการขั้นตอนต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ คอกช้างเผือก อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่ได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โดยมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าเรียนรู้และน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งประกอบกับบริเวณที่ตั้งของสถานที่แห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านท่าอาจเป็นหมู่บ้านชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งติดกับประเทศเมียนมาร์ เป็นสถานที่สถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้านแต่เนื่องด้วยการมีพื้นที่อาณาเขตใกล้เคียงกับริมแม่น้ำเมยที่เป็นช่องทางธรรมชาติสามารถเดินทางไปสู่ประเทศเมียนมาร์ได้ตามวิถีชีวิตของคนในพื้นที่นี้มาแต่ดั้งเดิมแต่ด้วยปัจจุบันประเทศเมียนมาร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นมีสถานที่ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายรวมถึงการสร้างบ่อนกาสิโน ร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ที่พักอาศัยบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเมย ทำให้มีผู้คนเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางข้ามแม่น้ำและใช้ช่องทางธรรมชาติบริเวณพื้นที่โบราณสถานแห่งนี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโบราณสถานคอกช้างเผือกเป็นอย่างมากอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โบราณสถานแห่งนี้ได้ถูกปิดตัวลงชั่วคราว หากมีการฟื้นฟูและร่วมกันผลักดันหาแนวทางการแก้ไขและพัฒนาให้สถานที่แห่งนี้ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นก็จะส่งผลต่อวิถีทัศน์ของชุมชนให้มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ภาพลักษณ์ที่ดีและส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ได้ในอนาคตและยังเป็นการสนับสนุนนโยบายของภาครัฐในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้อีกทางหนึ่งด้วยแต่จากการที่มีผู้คน

จำนวนมากยังไม่ทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานไม่ทราบว่าโบราณสถานเป็นอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะได้เรียกได้ว่าเป็นโบราณสถานและการดูแลรักษารวมถึงการพัฒนาบริหารจัดการ โบราณสถานควรเป็นอย่างไร ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถาน จึงต้องการให้ทราบถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโบราณสถาน ประเภทของโบราณสถาน หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ประวัติความเป็นมาของ โบราณสถานคอกช้างเผือก สภาพปัญหาและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปิดกั้นอาณาเขต โบราณสถานคอกช้างเผือกไว้ชั่วคราวและนำเสนอแนวทางการพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือก ให้สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นแลนด์มาร์คที่สำคัญของพื้นที่ชายแดนในประเทศไทย โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ โบราณสถานคอกช้างเผือกและโบราณสถานอื่น ๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและด้านอื่น ๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณสถาน

โบราณสถานนั้นมีการนิยามความหมายไว้นานแล้วตั้งแต่การจัดทำพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่มแรก พ.ศ.2493 ก็ได้ปรากฏคำว่าโบราณสถานซึ่งให้ความหมายไว้ว่า หมายถึงสถานที่ก่อสร้างซึ่งเป็นของโบราณ ต่อมามีการชำระพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานใหม่ในปี พ.ศ.2525 ได้มีการเปลี่ยนความหมายไปเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง มีอายุเก่ากว่า 100 ปีขึ้นไปและเพิ่มความหมายทางกฎหมายไว้ด้วยว่าหมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วยตามที่ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2564) นอกจากนั้นคำว่าโบราณสถานยังมีคำจำกัดความเฉพาะที่ใช้ในบทบัญญัติของกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2477 ซึ่งได้ให้นิยามความหมายของโบราณสถานไว้ หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อย่างหนึ่งอย่างใด หรือซากปรักหักพังแห่งอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งอายุหรือลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือความจริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อันมีอยู่ในสิ่งนั้น เป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี หรือศิลปกรรม" แต่ในภายหลังได้มีการตราพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งได้มีการแก้ไขนิยามคำว่าโบราณสถานใหม่ โดยให้ความหมายว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี และเมื่อปี พ.ศ. 2535 มีการแก้ไขนิยามคำว่าโบราณสถานอีกครั้งโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็น

ความหมายที่ใช้มาจนทุกวันนี้ ได้แก่ "โบราณสถาน" หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2564)

ดังนั้นสรุปได้ว่าโบราณสถานหมายถึงอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีระยะเวลายาวนานมีความเก่าแก่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หรือเรียกว่าอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่นศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีและเป็นสถานที่ที่มีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ที่ปรากฏอยู่

ประเภทของโบราณสถาน

การแบ่งประเภทของโบราณสถานนั้นมีการแบ่งหลายลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามข้อจำกัดของโบราณสถานที่มีความแตกต่างกันเช่น กรมศิลปากร ได้จำแนกประเภทของโบราณสถานตามลักษณะของการก่อสร้าง ไว้ดังนี้ (พีรวัชร ราชิวรค์, 2561)

1. โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ (National Historic Landmarks) หมายถึง โบราณสถานใดก็ตามที่มีความสำคัญสูงสุดหากชาติชาติซึ่งโบราณสถานนั้นจะเป็นการสูญเสียมากเนื่องจากโบราณสถานแห่งนั้นเป็นสัญลักษณ์ของชาติหรือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

2. อนุสาวรีย์แห่งชาติ (National Historic Statues) หมายถึง อนุสรณ์สถานที่ได้สร้างขึ้นเพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่ประชาชนจะต้องระลึกด้วยกัน อนุสาวรีย์แห่งชาติอาจมิได้มีอายุเก่าแก่เนื่องจากการจัดสร้างขึ้นใหม่ในสมัยหลังแต่เป็นตัวแทนของเรื่องราวของบุคคลที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์หรือเป็นที่เคารพอย่างสูงในชาติ

3. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ (National Historic Building) หมายถึง อาคารและสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งคุณค่าอย่างสูงในทางศิลปะ สถาปัตยกรรม วิศวกรรม แสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ๆ ในยุคอดีต ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์ที่สำคัญของชาติ

4. ประวัติศาสตร์ (National Historic Districts) หมายถึง พื้นที่ที่กำหนดขอบเขตได้พื้นที่หนึ่งด้วยความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมืองหรือสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีอาคาร สิ่งก่อสร้างถนนหนทางและองค์ประกอบอื่น ๆ ให้พื้นที่อยู่รวมกันทั้งสิ้น โดยรูปแบบหรือเนื้อหาเรื่องราวความสำคัญของพื้นที่นั้นประวัติศาสตร์นั้น ๆ จะต้องแสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญของพื้นที่โดดเด่นยิ่งกว่าประวัติศาสตร์ระดับท้องถิ่นทั่วไป

5. อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Parks) หมายถึง พื้นที่กำหนดขอบเขตให้พื้นที่หนึ่งซึ่งมีเนื้อหาประวัติศาสตร์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมวิศวกรรมรวมไป

ถึงสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและโดยธรรมชาติที่มนุษย์ใช้งาน อันทำให้สาระทางประวัติศาสตร์และการควบคุมพิทักษ์รักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้ดำรงไว้ได้

6. นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Cities) หมายถึง เมืองและนครซึ่งกำหนดขอบเขตการตั้งถิ่นฐานได้ อาจด้วยกำแพงเมือง คูน้ำ คันดิน อันแสดงถึงหลักฐานความเป็นเมืองหรือนคร ซึ่งมีแบบอย่างทางวัฒนธรรม อำนาจทางการผังเมือง สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์และองค์ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม ผังเมือง หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งยังคงเห็นได้ในปัจจุบันอันโดดเด่นและมีคุณค่ามากกว่าเมืองอื่นใด

7. ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ (Trace of National Archaeology or National Historic Sites) หมายถึง แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์และโบราณสถานซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่งของชาติในช่วงเวลานั้นในอดีต

นอกจากนั้นกระทรวงวัฒนธรรมได้มีการแบ่งแยกประเภทของโบราณสถานออกเป็น 2 วิธี โดยแบ่งแยกจากหลักการที่ใช้ในการพิจารณาซึ่งได้แก่ หลักกรรมสิทธิ์และหลักการขึ้นทะเบียน หากใช้หลักกรรมสิทธิ์ในการพิจารณาก็จะแบ่งประเภทของโบราณสถานได้เป็น 1. โบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย 2. โบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าใช้หลักการขึ้นทะเบียนในการพิจารณา โบราณสถานก็จะถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทเช่นเดียวกัน คือ 1. โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนและ 2. โบราณสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2564)

หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหลักการสำคัญของกฎหมายในเรื่องของการคุ้มครองควบคุมดูแลรักษาโบราณสถานตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดเรื่องการขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้ในมาตรา 7 ว่า “เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใด ๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถานโดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้ อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาลหรือศาลมีคำสั่งถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของ

เจ้าของหรือผู้ครอบครองให้อธิบติดำเนินการขึ้นทะเบียนได้” (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2564) ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะเป็นโบราณสถานได้นั้น จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้คือ 1. ต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์ 2. การพิจารณาถึงหลักการสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสามหลักการในการพิจารณาให้สถานที่ใดเป็นโบราณสถานได้คือ ประการแรกพิจารณาอายุของอสังหาริมทรัพย์ ประการที่สองพิจารณาถึงลักษณะการก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์ ประการที่สามพิจารณาหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งจะต้องเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ดังนั้นคอกช้างเผือกที่ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านท่าอาจ อำเภอแม่สอด จังหวัดตากก็มีคุณสมบัติเพียงพอตามหลักเกณฑ์ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานคอกช้างเผือกจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของโบราณสถานคอกช้างเผือกเพนียดแห่งประวัติศาสตร์

โดยประวัติความเป็นมาของคอกช้างเผือกแห่งนี้เป็นตำนานเรื่องเล่าสืบทอดกันมาซึ่งก็จะต้องมีการพิสูจน์ค้นหาความเป็นจริงและค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่อไปโดยเรื่องราวดังกล่าวได้มีการกล่าวถึงบุคคลหนึ่งที่ชื่อมะกะโทเป็นบุตรชาวบ้านธรรมดา อยู่ที่ตำบลตะเกาะวัน เมืองมะตะมะในรามัญประเทศ สำหรับรามัญประเทศก็คืออาณาจักรมอญนั่นเอง โดยบิดามีเชื้อชาติไทยและมารดามีเชื้อชาติมอญ ซึ่งมะกะโทได้เดินทางมาค้าขายที่เมืองสุโขทัย และได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางคือมีฝนตกลงมาและได้เกิดฟ้าผ่าลงมาที่ปลายคานไม้ที่หาบสินค้าของมะกะโมแต่มะกะโทไม่ได้รับบาดเจ็บแต่อย่างใด หลังจากนั้นก็ได้เดินทางมาถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งได้พบกับนักปราชญ์และได้ทำนายไว้ว่ามะกะโทเป็นผู้มีบุญวาสนาจะได้เป็นใหญ่ในวันหน้าในอนาคตให้หาช่องทางในการเข้ารับราชการจะได้เป็นใหญ่มียศศักดิ์รุ่งเรืองจะได้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองใหญ่โต มีอานุภาพมาก ซึ่งมะกะโทก็ได้มีโอกาสหาช่องทางในการรับราชการครั้งแรกโดยได้ฝากตัวกับนายช่างพระที่นั่งโรงใน โดยมะกะโทมีหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดเก็บกวาดมูลช้าง วันหนึ่งพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปที่โรงช้างทรงแปลกพระทัยที่เห็นโรงช้างสะอาดเรียบร้อยผิดกว่าแต่ก่อน จึงรับสั่งถามนายช่างได้ความว่ามีมอญน้อยคนหนึ่งมีนามว่ามะกะโทมาขออาศัยช่วยปัดกวาดทำความสะอาดโรงช้าง ต่อมาพ่อขุนรามคำแหงทรงเห็นว่ามะกะโทเป็นผู้ที่มีปัญญาเฉลียวแหลม จึงขอตัวมะกะโทจากนายช่าง ให้เข้าไปรับราชการเป็นพวกวิเสทเครื่องต้นในพระราชวังกล่าวง่าย ๆ ก็คือพ่อครัวในวังนั่นเอง ต่อมามะกะโททำความดีความชอบมากขึ้นเรื่อย ๆ พ่อขุนรามคำแหงโปรดเกล้าฯ เลื่อนมะกะโทขึ้นเป็นขุนวัง มีตำแหน่งในกรมวัง ต่อมาได้มีภพภพเกิดขึ้นที่บริเวณหัวเมืองชายแดน พ่อขุนรามคำแหงยกทัพออกไปปราบกบฏด้วยพระองค์เองแล้วตรัสสั่งให้มะกะโทอยู่เฝ้าพระนคร ในช่วงเวลานี้ นางสุวรรณหเทวี ราชธิดาของพ่อขุนรามคำแหงกับมะกะโทได้ชอบพอกันและมีความรักต่อกัน จึงปรึกษากันที่จะหนีออกจากพระนครก่อนพ่อขุนรามคำแหงจะเสด็จกลับ มะกะโทเกรงจะได้รับพระราชอาญา จึงพาพระราชธิดาข้ามชายแดนไปยังบ้านเกิดของตน มะกะโทได้รวบรวมผู้คนและสร้างอำนาจเมื่อมีอำนาจเพิ่ม

มากขึ้นแล้ว มะกะโทก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ครองราชย์สมบัติ ณ เมืองเมาะตะมะ ต่อมามะกะโทจึงได้แต่งพระราชสาสน์ลงในสุพรรณบัตรและจัดเครื่องมงคลราชบรรณาการให้ราชทูตไปถวายพ่อขุนรามคำแหง ณ กรุงสุโขทัยเพื่อขอมาพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงก็ได้พระราชทานอภัยโทษและทรงพระราชทานพระนามให้มะกะโทว่า “พระเจ้าวริหุ” หรือ “ฟ้าร้ว” และพระราชทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์สำหรับกษัตริย์ 5 ประการ ในขณะนั้นได้เกิดช้างอาละวาดในบริเวณดังกล่าว พ่อขุนรามคำแหงทรงทราบ พระองค์ทรงประกอบพิธีเสี่ยงทายและทรงเสี่ยงสัถย์อธิษฐานว่า หากช้างเผือกเชือกนี้เป็นช้างคู่บุญบารมีกษัตริย์นครใดก็ขอให้บ่าหน้าไปทางทิศนั้น สิ้นคำอธิษฐาน ช้างเผือกเปล่งเสียงร้องกึกก้องพร้อมบ่าหน้าไปทางทิศตะวันตก พ่อขุนรามคำแหงทราบทันทีว่าเป็นช้างเผือกคู่บุญบารมีของพระเจ้าฟ้าร้ว จึงให้ทหารนำสาสน์ไปแจ้งและได้มีการสร้างเพนียดล้อมเอาไว้บริเวณเชิงเขาและทำพิธีมอบช้างให้กับพระเจ้าฟ้าร้ว ณ ที่แห่งนี้ (สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวด, 2564) ซึ่งได้สอดคล้องกับ ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2564) ได้กล่าวเรื่องเล่าพงศาวดารรามัญที่เล่าไว้ในราชอิทธิราชแสดงถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างพระเจ้าฟ้าร้วกับสมเด็จพระร่วงหรือพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อมะกะโทได้รับสิ่งของพระราชทานแล้วก็จัดพิธีราชาภิเษกกับพระนามว่าพระเจ้าฟ้าร้ว ขึ้นครองเมืองเป็นกษัตริย์แห่งเมืองเมาะตะมะ หลังจากนั้นสมเด็จพระร่วงได้พระราชทานช้างเผือกชื่อ พระยาเศวตมงคลคชสารศรีเมืองซึ่งเสี่ยงทายแล้วต้องการมาอยู่เมืองเมาะตะมะ ยังความโสมนัสมาสู่พระเจ้าฟ้าร้วเป็นอย่างยิ่งถึงกับเสด็จไปรับช้างด้วยตนเองที่เมืองแปร

สภาพปัญหาการบริหารจัดการโบราณสถานคอกช้างเผือก

คอกช้างเผือกนั้นคำว่าคอกช้าง หมายถึง สถานที่ที่ทำการขึ้นสำหรับจับช้างป่า มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมคล้ายคอก มีช่องและมีปีก 2 ข้าง สามารถเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเพนียดหมายถึง วงล้อมทำเป็นคอกสำหรับคล้องช้างโบราณสถานคอกช้างเผือกจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีความน่าสนใจทางประวัติศาสตร์อยู่น้อยเลยที่เดียวโบราณสถานคอกช้างตั้งอยู่บริเวณบ้านท่าอาจ หมู่ที่ 3 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยมีลักษณะเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูน มีความกว้างของปากคอกประมาณ 15 เมตร และความยาวประมาณ 50 เมตรอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากรแต่ในปัจจุบันได้อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวดเป็นโบราณสถานที่สำคัญของอำเภอแม่สอดที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน วันที่ 16 พฤศจิกายน 2531 มีพื้นที่ทั้งหมด 7 ไร่ 87 ตารางวา (กรมศิลปากร, 2564)

ภาพที่ 1 ป้ายโบราณสถานคอกช้างเผือก

ภาพที่ 2 โบราณสถานคอกช้างเผือก

โบราณสถานคอกช้างเผือกได้มีการถ่ายโอนภารกิจการดูแลรักษาจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมมอบอำนาจให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวดเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ โดยโบราณสถานคอกช้างเผือกอยู่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านท่าอาจที่มีเขตติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ และหมู่บ้านแห่งนี้มีช่องทางธรรมชาติที่เป็นท่าข้ามไปยังประเทศเมียนมาร์จำนวน 9 แห่งคือท่า 6, ท่า 7, ท่า 8, ท่า 9, ท่า 10, ท่า 11, ท่า 12, ท่า 13, ท่า 14 ปัจจุบันโบราณสถานแห่งนี้ได้มีการประกาศจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวดปิดเส้นทางโบราณสถานคอกช้างเผือกเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2560 โดยนายองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวดพร้อมด้วย คณะกรรมการโบราณสถานคอกช้างเผือกร่วมกับเจ้าหน้าที่ 4 ฝ่ายซึ่งประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ทหารหน่วยเฉพาะกิจ ทหารราบที่ 14 เจ้าหน้าที่สมาชิกอาสารักษาดินแดนอำเภอแม่สอด เจ้าหน้าที่ทหารกองร้อยทหารพรานที่ 3505 และเจ้าหน้าที่กองช่างองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสายลวดได้มีการนำแผงเหล็กกั้นและลวดหนามทำรั้วกันพื้นที่จอดรถและพื้นที่ท่าข้ามพร้อมทั้ง ติดป้ายประกาศบริเวณหน้าประตูทางเข้าสถานที่จอดรถของโบราณสถานคอกช้างเผือกและห้ามใช้เส้นทางดังกล่าว (มติชนออนไลน์, 2564) สาเหตุที่ปิดเส้นทางเข้าออกโบราณสถานคอก

ข้างเผือกแห่งนี้เนื่องจากพื้นที่ด้านหลังของโบราณสถานคอกช้างเผือกอยู่ติดกับแม่น้ำเมยและฝั่งตรงข้ามซึ่งเป็นประเทศเมียนมาได้มีการสร้างบ่อนคาสิโน ร้านค้าขายของปลอดภาษี และร้านอาหารซึ่งนักท่องเที่ยวได้มีใช้พื้นที่ของโบราณสถานเป็นพื้นที่ทางผ่านเข้าออก ทำให้บริเวณลานจอดรถของโบราณสถานได้กลายมาเป็นลานจอดรถที่มีไว้เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้เดินทางไปใช้บริการยังบ่อนคาสิโนยังฝั่งประเทศเมียนมาร์และที่ผ่านมาได้มีนักพนันเข้าออกบริเวณดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ทำให้ประชาชนชาวบ้านในพื้นที่เกิดความไม่พอใจและวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่งดังกล่าวมานานเนื่องจากว่าโบราณสถานเป็นสถานที่มีคุณค่าและเป็นสถานที่แสดงถึงประวัติศาสตร์อันดงามจึงไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการใช้พื้นที่ของโบราณสถานมาเป็นสถานที่จอดรถให้แก่ักพนันจึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งและมีการปิดเส้นทางดังกล่าว

ภาพที่ 3 บริเวณสถานที่ริมฝั่งแม่น้ำเมยประเทศเมียนมาร์ที่อยู่ใกล้เคียงกับคอกช้างเผือก

ภาพที่ 4 เจ้าหน้าที่ทำการปิดกั้นแนวเขตโบราณสถานคอกช้างเผือก

จาก <https://mgronline.com/local/detail/9600000110400>

แนวทางการพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

โบราณสถานคอกช้างเผือกและวงเวียนคชสารเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงได้มีการวิเคราะห์ทำการศึกษถึงแนวทางการพัฒนาโบราณสถาน โดยมีแนวทางการพัฒนานำเสนอเป็นรูปแบบ ชื่อว่า รูปแบบปกป้องรักษา Preservation model แบ่งเป็น 12 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วม (P= Participation) ควรจัดให้มีการประชุมร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงประชาชนและเชิญผู้ประกอบการบ่อนคาสีในร้านอาหารและร้านค้าปลอดภาษีในฝั่งประเทศเมียนมาร์ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงโบราณสถานคอกช้างเผือกในการร่วมกัน รับฟังปัญหา ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหา การป้องกันและวางแผนพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกเพื่อการพัฒนาให้เป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายและโดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นภสร ไตรภักดิ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์แห่งวิถีวัฒนธรรมชุมชนตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี : การจัดการเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มุ่งเน้นการกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แนวคิดการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพเพื่อพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัยในการบริหารจัดการแผนงานและชุดโครงการที่มีความหลากหลายและปฏิบัติได้จริง ซึ่งจะส่งผลให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเกิดความยั่งยืน

2. ด้านความรับผิดชอบ (R = Responsibility) จัดตั้งคณะกรรมการในการรับผิดชอบดูแลอาคารสถานที่และให้ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของโบราณสถานและการรณรงค์ร่วมกันรับผิดชอบดูแลรักษาโบราณสถานให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีและยังคงอยู่ต่อไป

3. ด้านความเชี่ยวชาญ (E = Expert) จัดให้มีบุคลากรผู้มีความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานคอกช้างเผือกคอยต้อนรับและเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่แก่นักท่องเที่ยวหรือประชาชนที่เข้ามาเยี่ยมชมและควรจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญด้านการประชาสัมพันธ์การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆและให้มีการฝึกอบรมจัดทำมัคคุเทศน์ประจำพื้นที่อันเป็นการฝึกทักษะและพัฒนาความเชี่ยวชาญให้กับบุคลากรและประชาชนอันจะส่งผลต่อการพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกได้โดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไกรราชกช พลรัตน์ (2559) ศึกษาเรื่องรูปแบบการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานปราสาทสศือกอถัม ด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการฝึกอบรมมัคคุเทศก์

เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท่องเที่ยวโบราณสถานสต็อกกิจกรรม ด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน หลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือมี 6 ขั้นตอน คือ 1. วิเคราะห์ประเด็นปัญหา 2. เลือกปัญหา 3. กำหนดวิธีการปรับปรุงประเด็นปัญหา 4. สร้างรูปแบบการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 5. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประเมินรูปแบบ 6. รายงานผล

4. ด้านความปลอดภัย (S= security) มีการจัดการดูแลในเรื่องระบบการรักษาความปลอดภัย ความสวยงาม การติดตั้งไฟส่องสว่างและความสะอาดเรียบร้อยของพื้นที่และความปลอดภัยในด้านอื่น ๆ เช่น มีการกำหนดเวลาเข้าออก มีการติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัย ติดกล้องวงจรปิดในจุดบริเวณที่สำคัญ ไม่ติดป้ายโฆษณาอื่นใดอันเป็นเชิงธุรกิจ ให้มีการณรงค์เรื่องการไม่ทิ้งขยะบริเวณโบราณสถานอันทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามกับโบราณสถาน และให้มีเส้นทางเฉพาะสำหรับการเดินเยี่ยมชมโบราณสถานเพื่อหลีกเลี่ยงการเดินเหยียบอิฐหรือส่วนที่สามารถผู้พงได้งายของโบราณสถานคอกข้างเผือกทั้งนี้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและป้องกันความเสียหายของโบราณสถานอีกด้วยและให้มีการศึกษาทำการบูรณะอิฐบางส่วนให้มีความต้านทานการเสื่อมสภาพจากน้ำซึ่งจะทำให้โบราณสถานมีความมั่นคง แข็งแรงและมีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้นทั้งนี้เรื่องการบูรณะโบราณสถานต้องมีการพิจารณาาร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับกรมศิลปากรในการบูรณะโบราณสถานเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัย ซึ่งได้มีงานที่น่าสนใจที่น่าจะนำมาประยุกต์ในการบูรณะได้

5. ด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E= Electronic commerce) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนโดยการจ้ดตั้งร้านค้าหรือวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนรวมถึงการสร้างร้านค้าออนไลน์บนเว็บไซต์หรือบนสื่อsocialต่าง ๆ เช่น facebook มีการสร้างหรือผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้าที่น่าสนใจที่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมโบราณสถานทั้งแบบประสบการณ์จริงหรือแบบออนไลน์ เช่น จำหน่ายของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ของชุมชน สัญลักษณ์เช่น รูปปั้นช้างเผือกขนาดต่าง ๆ กระเป๋าผ้า พวงกุญแจรูปช้างเผือก ที่เปิดขวดเป็นผนังคอกข้างเผือก เสื้อ หรือหมวก ที่มีอัตลักษณ์บ่งบอกถึงโบราณสถานที่แห่งนี้หรือจะเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือผลิตผลทางการเกษตรของคนในชุมชนในรูปแบบตลาดออนไลน์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิพร ต่ายคำและคณะ (2562) มีการศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการสื่อสารการตลาดออนไลน์สินค้าเกษตรอินทรีย์ของชุมชนพบว่า รูปแบบการสื่อสารการตลาดออนไลน์สินค้าเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. เกษตร (Farmer) 2. เนื้อหา (Content) 3. ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ (online channel) 4. กระบวนการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce) 5. ผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Target group) 6. ปฏิกริยาตอบกลับ (Feedback)

6. ด้านกฎระเบียบและกฎหมาย (R=rules and law) สร้างและทำความเข้าใจแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวให้ทราบถึงการเข้าบริเวณพื้นที่ของโบราณสถาน โดยไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางการเดินทางเข้าไปเล่นการพนันหรือไปท่องเที่ยวยังประเทศเมียนมาร์ได้ควรใช้เส้นทางที่มีการดำเนินการของทางบ่อนคาสิโนไม่ควรใช้เส้นทางของโบราณสถานมาเกี่ยวข้องอันจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียและความเสียหายแก่ภาพลักษณ์ของโบราณสถานได้และให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ ของโบราณสถานอย่างเคร่งครัดรวมถึงการกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรในการปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับในการดูแลโบราณสถานคอกช้างเผือกที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

7. ด้านการเรียนรู้เสมือนจริง (V=virtual learning) ควรมีการจัดการแสดงบทบาทสมมติสถานการณ์หรือจัดทำสื่อแนะนำเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ของโบราณสถานคอกช้างเผือก สอดคล้องกับงานวิจัย ไชยพล กลิ่นจันทร์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อนำเสนออินิเมชันภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติและพระศรีอารียในโบราณสถานเชิงอนรัักษ์ในรูปแบบเทคโนโลยีเสมือนจริงเพื่อสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่นในตำบลเขาสมอคอน อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่าระบบสารสนเทศเพื่อนำเสนออินิเมชันภาพวาดเสมือนจริงเพื่อสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่นในตำบลเขาสมอคอน อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี เป็นแบบอย่างในการเรียนรู้เพื่อการประยุกต์ใช้ในนำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

8. ด้านการบริหาร (A= Administration) ควรมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในด้าน คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการที่ดี และใช้รูปแบบ Preservation model บริหารจัดการพื้นที่โบราณสถานคอกช้างเผือกอย่างเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น

9. ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ (T= technology and information) ควรมีการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของโบราณสถานคอกช้างเผือก สร้างข้อมูล สารสนเทศที่มีความน่าสนใจและเกี่ยวข้องกับโบราณสถานคอกช้างเผือก เช่น มีการจัดทำข้อมูล จัดทำแผ่นพับ เอกสารต่างๆ สร้างคลิปวิดีโอแนะนำโบราณสถาน การจัดทำแผนที่ชุมชนเป็นต้นการสร้างสิ่งใหม่ ๆ งานใหม่ ๆ หรือผลงานสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาโบราณสถานที่มีอัตลักษณ์ของพื้นที่และให้มีการนำผลงานเผยแพร่และมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่โบราณสถานคอกช้างเผือกเพิ่มมากยิ่งขึ้น

10. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (I=international relations) จากการที่แม่สอดและเมียวดีเป็นเมืองพี่เมืองน้องที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันมายาวนาน การใช้ช่องทางธรรมชาติในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เป็นหนึ่งในสถานที่ One day trip อยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยวของอำเภอแม่สอดหากสถานการณ์ Covid คลี่คลายลงและ ควรจัดให้มีแผนการท่องเที่ยวที่

น่าสนใจทั้งแบบประสบการณ์จริงและแบบออนไลน์โดยการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการด้านการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้โบราณสถานคอกช้างเผือกและวงเวียนคชสารเป็น Land mark อีกจุดหนึ่งของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ

11. ด้านความเป็นเจ้าของ (O=Ownership) การสร้างจิตสำนึกให้คนชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของโบราณสถานคอกช้างเผือกในการอนุรักษ์ให้ยังคงอยู่ในท้องถิ่นต่อไปซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชยาภรณ์ สุขประเสริฐและคณะ (2562) ศึกษาเรื่องการพัฒนากิจการสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ผลการวิจัย พบว่า คนในชุมชนมีการตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองและช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น การทำกิจกรรมพัฒนากิจการสาธารณะเพื่อกระตุ้นการสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานชุมชน และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนต่อไป

12. ด้านเครือข่าย (N= Network) เน้นการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ ให้มากขึ้น ผลักดันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดตากให้มีการใช้ประโยชน์จากระบบเครือข่ายและ สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโบราณสถานคอกช้างเผือก เช่น Website Facebook Line วิทยุโทรทัศน์ แอปพลิเคชันต่าง ๆ Tiktok instagram youtube เป็นต้น

สรุป

โบราณสถานเป็นอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีระยะเวลายาวนานมีความเก่าแก่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หรือเป็นสถานที่ที่มีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ โดยหากพิจารณาการแบ่งประเภทของโบราณสถานตามลักษณะการก่อสร้างสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ 1.โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ 2. อนุสาวรีย์แห่งชาติ 3. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ 4.ประวัติศาสตร์ 5.อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ 6. นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ 7.ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ แต่หากถ้าใช้หลักการขึ้นทะเบียนในการพิจารณาโบราณสถานก็จะถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนและ 2. โบราณสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน โบราณสถานคอกช้างเผือกเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนเมื่อปีพ.ศ.2531และเป็นสถานที่ที่มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและเพื่อให้โบราณสถานคอกช้างเผือกยังคงอยู่ตลอดไปจึงควรให้ความสำคัญในการดูแล บำรุงรักษา รวมทั้งพัฒนาให้โบราณสถานเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2564). ความหมายและความสำคัญของ
โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุ. สืบค้น 18 พฤษภาคม 2564,
จาก http://www.dla.go.th/work/e_book/eb1/std210550/28/4.pdf
- กรมศิลปากร. (2564). ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน (โบราณสถานคอก
ช้างเผือก กรุงเทพมหานคร). สืบค้น 18 พฤษภาคม 2564, จาก
<https://www.finearts.go.th/main/view/9280>.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์
จำกัด.
- ไกรราชกช พลรัตน์. (2559). รูปแบบการฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่ง
ท่องเที่ยวโบราณสถานสต็อกก้อมด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา (วิทยานิพนธ์
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา) ปทุมธานี:
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ และคณะ. (2562). การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์
โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ (รายงานการวิจัย). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์.
- นภสร ไตรภักดิ์. (2562). อัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมชุมชนตะปอน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี : การ
จัดการเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์. (2564). ความรู้จากสารานุกรมสุขโขทัยศึกษา. สืบค้น 18 พฤษภาคม 2564,
จาก <https://www.stou.ac.th>.
- พีรวัชร ราชวงศ์. (2561). แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานในวัดมณีวันาราม จังหวัด
อุบลราชธานี (วิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มติชนออนไลน์. (2564). ปิดเส้นทางโบราณสถานคอกช้างเผือก. สืบค้น 18 พฤษภาคม 2564,
จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_716496.
- ศศิพร ต่ายคำ และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบการสื่อสารการตลาดออนไลน์สินค้าเกษตร
อินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชน (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2564). ความหมายโบราณสถาน. สืบค้น 25 มีนาคม 2564, จาก
<https://www.dictionary.orst.go.th>

